

לב להבין

הבנה ועיון במקרא על סדר פרשת השבוע

לב הדברים – ביאורי מקראות

קנאותם בחטא העגל, אבל הוא שלא היה אז – לא נתכהן עד שהרגו לזמרי והוכיח גם הוא את נאמנותו לאלוקיו).

יְהִי רָאוּבֵן וְאֵל יִמּוֹת וְיִהְיֶה מִתִּיּוֹ מִסְפָּר (לג, ו)
ביארו המפרשים מה שהוצרך משה להתפלל על ראובן שהיה כדי שלא יגרום החטא שבלבל יצועי אביו, ואשר גרם לו שתנטל ממנו בכורתו – כמו שאמר לו יעקב – "פָּחוּ כַּמִּים אֶל תּוֹתֵר כִּי עֲלִיתָ מִשְׁכְּבִי אֲבִיךָ אֲזַחֵלְלֶתָ יְצוּעֵי עֲלֶה", וכאן התפלל משה עליו שלא יפסיק להימנות בין שבטי ישראל.

ולפי זה צריך לומר שהפסוק מחובר כהמשך לפסוק שלפניו – ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל – יחי ראובן ואל ימות, ויהיה נמנה בין ראשי העם שבטי ישראל.

הָאָמָר לְאֲבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רָאִיתִיו וְאֵת אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֵת בְּנָיו לֹא יָדַע כִּי שְׁמָרוּ אֱמֶרְתְּךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצְרוּ: (לג, ט)

כחז"ל למדו מה שאמר הכתוב 'ובריתך ינצורו' שאע"פ שבני ישראל לא מלו בהיותם בימי המדבר – כמו דמבואר בקרא בריש ספר יהושע: "וְכָל הָעָם הַיִּלָּדִים בְּמִדְבָּר בְּדֶרֶךְ פְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא מָלוּ", מכל מקום – בני לוי היו מולין. והנה מבואר בגמ' שלא יכלו למול במדבר משום שלא נשבה להם רוח צפונית. ומה שבאמת לא נשבה להם הוא מחמת שהיו נזופין לפני המקום אחר חטא העגל.

ולפי זה עולה שבני לוי שלא חטאו בעגל היו יכולים להמשיך ולמול. וכעת נבין היטב שעניין הפסוק אחד הוא – שנותן טעם לדבריו לומר 'כי שמרו אמרתך' – ולא

וְזֹאת הַבְּרִכָּה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ (לג, א)

רבים נתקשו מפני מה לא ברך משה את שבט שמעון. ורש"י הביא מחז"ל שהוא מחמת שחטאו בחטא פעור, ואף נהרג נשיאם ע"כ. וברמב"ן הק' עליו שהרי לפי העולה מהפסוקים שם – כל השבטים השתתפו בחטא זה, ומדוע נענש עליו דווקא שבטו של שמעון.

וכאשר נתבונן נראה שמשה בברכותיו בא להשלים את ברכותיו של יעקב, כפי שניכר בכמה מקומות, וכמו שמוכח במדרש על הפסוק שנאמר בברכתו של יעקב – "וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם", שדרשו חז"ל מהמילה 'וזאת' – 'עתיד אדם כיוצא בי לברך אתכם וממקום שפסקתי אני משם הוא מתחיל, כיון שעמד משה רבינו פתח להם ב'וזאת הברכה' – מאותו מקום שפסק להם אביהם'.

והנה יעקב אבינו לא אבה לברך את שמעון ולוי מחמת נקמתם בשכם ובהיות שכלי חמס מכרותיהם, אמר להם – "אָרוּר אַפֶּם כִּי עָז וְעִבְרִיתֶם כִּי קִשְׁתֶּה". אבל בהמשך זכו בני לוי לתקן את אותו הפגם שנפל כמעשיהם, בכך שהשתמשו בגבורתם כדי לקנא לדבר ה' – בזמן חטא העגל. ועל כן הזכיר להם משה את נאמנותם לה' אז – באשר רק מחמת כן היו ראויים לברכה.

שבט שמעון לעומתו בחטא פעור הוכיח שעדיין לא תיקן עניין זה, שהרי נשתמש זמרי בגבורתו כדי להקריב את המדיינית אל תוך המחנה לעיני כל ישראל, וסופו שנהרג ביד פנחס שהיה משבט לוי, ועל כן שבט שמעון עדיין לא היו ראויים לברכה.

(ולפי האמור יתבאר היטב מה שזכה פנחס מחמת כן לברית כהונת עולם, שהרי שבט לוי זכה לכך רק מחמת

הטאו בעגל, על כן 'ובריתך ינצורו' - יכלו להמשיך ולקיים ברית המילה.

בְּרַךְ יְיָ הַיּוֹלֵד וּפְעֵל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מְתָנִים קָמְיו וּמִשְׁנָאִיו מִן יְקוּמוֹן: (לג, יא)

בשונה משאר שבטים שברכם שיצליח ה' מעשי ידם וינצחו במלחמתם, ביחס לבני שבט לוי אמר מחץ מתננים קמיו ומשנאיו מן יקומו, כלומר שלא יצטרכו כלל להילחם, אלא ה' ילחם להם והם יחרישון.

וסיבת הדבר הוא שבהיותם משרתי ה' כל החולק עליהם כחולק על השכינה והמבקש להילחם בהם כנלחם בקב"ה עצמו, על כן הובטחו שה' ינקום את נקמתם מיד צריהם. וכמו שכבר ציינו שברכה זו נתקיימה בימי בית חשמונאי - כאשר הקב"ה עמד להם בעת צרתם וזכו לישועה נסית שלא בגדרי הטבע כלל.

וּמִמֶּנֶּה אֶרֶץ וּמִלֵּאָה וּרְצוֹן שְׂכָנֵי כְנָה תְּבוֹאֲתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וְלִקְדָּקְדָּן נְזִיר אֶחָיו (לג, טז)
משמעות הדבר שהזכיר לקב"ה בהיותו 'שוכני סנה', הוא על שם ההתגלות של הקב"ה באותה העת, בבחינת

'עמו אנוכי בצרה' - שהיה עמם בכל צרתם ושקד כל אותו הזמן להחיש להם את קץ הגאולה.

ובזה נבין מדוע כינה את יוסף בסוף הפסוק 'נזיר אחיו' - על שם שהופרש מאחיו כל השנים - שהוא גם כן על שם אותו העניין ממש - שנשלח לפנייהם שנים רבות קודם לכן, להיות להם למחיה ולפליטה גדולה.

וְלִכְלֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלִכְלֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינָיו כָּל יִשְׂרָאֵל: (לד, יב)

רש"י הביא מה חז"ל דרשו מכאן דקאי על מה ששיבר הלוחות לעיני כל ישראל. ותמוה מפני מה הוצרכו להוציא הפסוק מפשטו, שמדבר על האותות והמופתים שנשלח משה לעשות ביד ה'.

וצריך לומר שהרי בפסוק שקדם לו נכתב "לְכָל הָאֵתָה וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְיָ לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וכו'", ומשמע שכאן בא להוסיף ולומר על היד החזקה והמורא הגדול שעשה משה בלי ששלחו ה' לכך, וזה התקיים בשבירת הלוחות לעיני כל ישראל.

לב המלך - ממושנתו של בעל ה'בן מלך'

יום שמיני עצרת - תכלית המועדים

שיאו של חג הדביקות, הוא שמיני של חג - יום שמיני עצרת. אם בכל המועדים אנו שמחים בה' על הטובות שאנו מקבלים מאתו. בפסח על החירות, בשבועות תורה וקציר, בסוכות אסיף והשגחה, ושמחים בטובה הבאה מצד השראת השכינה, אבל בשמיני עצרת אין השמחה מצד האסיף וטובת ההשגחה אלא השמחה היא בעצם הדביקות בהשם.

שמיני עצרת הוא עצרת וסיום על כל המועדים, והיינו שאין בו עצמו סיבה למועד. אלא הוא מחמת 'אסרו חג' של כל המועדים. עצרת היא - עצרתי אתכם אצלי כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע זמן להפטר אמר בני בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם (רש"י ויקרא כג-לו).

משמעות הדבר כי אחר אשר באו ישראל אל ה' ועלו לרגל לחגוג ולשמוח לפניו, לעבדו ולהודות לו על כל הטובות, וכבר נסתיימו החגים. עדיין נקבע עוד יום חג, רק מחמת קושי הפרידה. שקוב"ה וישראל משתוקקים להתעכב יחדיו. אם כן, כל ענין החג, הוא רק כדי להיות יחד עם ה', והוא רק מחמת הדביקות. הרי שבעומק הדבר, החג מבטא את עצם הדביקות והקשר בהקב"ה, ובו חוגגים ושמחים בחביבות והידידות בין קוב"ה וישראל לא רק שאנו חוסים בצל ה', אלא כנסת ישראל זוכים לדביקות ויחוד עם קוב"ה. אנו שמחים בה', לא רק על טובותיו ורוב השפע שאנו מושפעים בהיותנו אצלו, אלא השמחה והחג הוא על עצם קירבת ה' אלינו וריעותו עמנו. "ה' אלוקיו עמו ותרועת מלך בו" (במדבר כג-כא). אנו שמחים עם עצם הדביקות בה.

ובזה יש טעם למנהג שנהגו ישראל ביום זה, לרקוד ולשמוח במחול עם ספר תורה, כביכול מרקדים עם הקב"ה. כדאיתא "קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד" (זוהר אחרי עג). כאשר רוקד היהודי עם התורה, הוא שמח עם קוב"ה. וכמובא בדברי הפסיקתא "נגילה ונשמחה בכ" - בכ"ב אותיות התורה.

מהותו של היום הוא 'קשה עלי פרידתכם' שאומר הקב"ה לעם ישראל מרוב אהבתו. בחינת 'דודי לי ואני לו'. וכנסת ישראל עונה לעומתו מתוך חיבה ותשוקה - 'קשה עלינו פרידתך'. הוי אומר, 'משכני אחריך' - זה פסח, 'נרוצה' - זה מתן תורה, 'הביאני המלך חדרי' - זה סוכות, 'נגילה ונשמחה בכ' - זה שמיני עצרת. אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתינו. אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלוקיו.

לב לרעת – ענין בפרשה

מתוהו ובוהו ועד הר נבו – הדרן לתורתנו הקדושה

התורה מסתיימת בפסוקים – "ולא קם נביא עוד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְיָ פָּנִים אֶל פָּנִים – לְכָל הָאֶתְנָת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַחוּ יְיָ לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדּוֹ וּלְכָל אֶרְצוֹ, וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל". וצריכים אנו להבין מפני מה התורה נחתמת דווקא בעניין זה – ומה ראתה ללמדינו דווקא כאן שלא קם בישראל נביא כמשה עוד.

וכאשר נבקש לעיין כיצד סיימה התורה את שאר הספרים, נראה שהדבר אינו עולה בקנה אחד עם סיום וחתימת שאר החומשים, באשר דרך התורה לחתום עם עניין שמהווה השלמת ותכלית אותו הספר, כמו שאפשר לראות בארבעת הספרים האחרים:

ספר בראשית נחתם בפסוקים "וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן מֶאָה וָעֶשְׂרִי שָׁנִים וַיַּחְנֹטוּ אוֹתוֹ וַיֵּשֶׁם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". בכך יש את תכלית והשלמת הספר בהיות שבמותו של יוסף הצדיק תם עידן האבות, ובני ישראל הפכו מ'משפחה' ל'עם', כמו שמופיע בסמוך בריש ספר שמות – "הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וָעָצוֹם מְאֹד".

ספר שמות מסתיים בפסוק – "כִּי עָנַן יְיָ עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לְיָלֶה בּוֹ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּכָל מִסְעֵיהֶם". וכמו שביאר הרמב"ן שזוהי הייתה מטרת ותכלית הגאולה לבני ישראל – שיוכו שכבוד ה' יתגלה עליהם ושכינתו תהא שרויה בתוכם.

ספר ויקרא מסתיים בפסוק – "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי". ובאופן דומה נחתם גם ספר במדבר – "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ בְּיַד מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ".

מכל האמור אנו רואים בברור שדרך התורה לחתום בפסוק שיש בו משמעות של חתימת והשלמת עניינו של אותו הספר, מלבד בספר דברים שעדיין צריכים אנו להבין – כיצד בפסוקים החותמים אותו יש משמעות של השלמת עניינו של ספר דברים וחתימת ספר התורה כולו.

התורה הקדושה מתחילה בפסוקים "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ וְנָחַו וְחָשֹׁךְ עַל פְּנֵי תֵהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם". בראשית בריאת העולם – הארץ הייתה תוהו ובוהו, ואדם אין להשתומם על המראה הגדול הזה, להביט השמימה כדי להודות ולהכיר במי שברא כל אלה.

והנה רק לאחר השלמת כל הברואים ביום השישי, נברא האדם – נזר ותכלית הבריאה, אשר בשלו עשה ה' כל הדבר הגדול הזה – למען יכיר במלכותו ויעשה דברו, ובכך יוכל לזכות בכל הטוב הצפון לעושי רצונו.

אבל עד מהרה נכשל האדם בתפקידו – ועבר על רצון האלוקים. לאחר שגורש מגן עדן, המתין הקב"ה לבני האדם במשך עשרה דורות, אבל שוב ושוב כשלו בני העולם ושכחו את ייעודם – כולם השחיתו גם התעיבו לפניו. וירא האלוקים כי אין איש בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ויישאר אך נח צדיק לפניו מכל האדם אשר על פני האדמה, על כן הביא את מי המבול לשחת כל בשר ולהחריב עולמו, כדי לבנותו ולייסדו מחדש – אולי ישכילו בני האדם להבין תפקידם ולעשות רצונו.

וייחל עוד עשרה דורות אחרים, עד אשר לראשונה מתחילת הבריאה – קם האדם אשר קרא בשם האלוקים וביקש ודרש וחקר מעצמו אחר בעל הבירה. ולאחר שניסוהו הקב"ה והלך אחריו באמת ובתמים – ואף ידעו כי יצווה את בניו ושמרו דרך השם לעשות צדקה ומשפט, כרת עמו ברית עולמים, וזכה ששמו ייקרא עליו ועל זרעו – והם אשר נבחרו לשליחות המיוחדת – לגלות כבוד שמים בבריאה.

אבל לצורך כך הוצרכו להיות גרים בארץ לא להם ולעבור בכור ההיתוך, ורק לאחר שייצאו משם גוי מקרב גוי, יוכלו לייסד את העם והממלכה שיהיו נאמנים להשם ולדברו, ויזכו לרשת את ארץ אבותם ולעבוד את המלך בביתו. ומכאן והלאה כל קורות אבות המשפחה הביאה לירידתם למצרים, ולהיותם גולים בארץ לא להם.

גם בהיותם משועבדים ונאנקים תחת עול שוביהם - שמר הקב"ה את הבטחתו, והכין לפניו את שלוחו נאמן ביתו אשר על ידו הוא עתיד לגאלם ביד חזקה, ואותו שלח לעשות אותות ומופתים במלך מצרים ובעבדיו, עד אשר הוציאם משם ביד חזקה.

הוא אשר יצא לפניו בבואם למדבר בדרכם אל הארץ המובטחת, ונשלח ביד ה' לקרוע את הים ולהגזיז להם את השליו ולהוליכם בארץ לא זרועה. וגם בעמדם למרגלות ההר בחורב לקבל עליהם ועל זרעם את תורת האלוקים להיות לו לעם סגולתו, עמד הוא בין האלוקים ובינותם להביא להם את דבר ה' ולהשמיעם את חוקותיו מצוותיו ותורתיו.

וכאשר זכו בני אותו העם שתהיה שכינת השם שרויה בקרבם ונגלית עליהם, הוא אשר עמד לפני ה' בעת הגלות הכבוד על אהל מועד לדבר עמו כדי שילמד את העם חוקים ומשפטים צדיקים, כראוי לרום מעמדם כממלכת כהנים וגוי קדוש.

ואף בכל עת אשר חטאו והכעיסו לפני ה' עד שביקש לכלותם, עמד הוא להתנפל לפני השם ולבקש עליהם רחמים, ואף מסר נפשו עליהם באמרו שאם הוא מבקש להשמידם הוא גם כן אין לו חפץ להיות כתוב בספר תורת האלוקים.

כל זאת עד שלבסוף נתלה בו סורחנם וירע לו בעבורם, ונגזר עליו שלא יזכה להכניס את בניו אל הארץ המיוחלת ולראות בימות טובתם. והנה לפני פרידתו מצאן מרעיתו עמד להוכיחם ולהזהירם לבל ישכחו את תפקידם הרם והנישא - ואלפם בינה ודעת, כאב המלמד את בנו ומחנכו לילך בדרך טובה וישרה למען ייטב לו כל הימים.

ואחר הדברים האלה כרת עמם ברית על פי הגבורה באלה ובשבועה, לבל ישכחו את ייעודם המיוחד בבריא - לקרוא בשם ה' בעולם, ולעשות רצונו ולנהוג כראוי לעם קרובו. וביום הסתלקותו עמד וברכם איש לפי מהללו. ואחר שהשלים כל זאת סיים את תפקידו - "וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל פִּי יְיָ".

אבל כאן חותמת התורה - "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה". לעובדה זו יש חשיבות מכרעת, כי אם היה קם עוד נביא כמוהו - אות היא שתפקידו של משה לא הושלם חלילה, והיה צורך שאחר יסיימו. אם לא קם כמשה עוד, הרי אומר שהעבד הנאמן השלים את כל שליחותו.

ובכך באה גם התורה להשלמתה ותכליתה - הארץ כבר אינה תוהו ובוהו, אלא ישנו עם שכבוד ה' נגלה עליהם והוא חי ופועל בארץ הקודש כדי לגלות את שם ה' בעולם. משה רבינו הותיר את עדת מרעיתו עומדים למרגלות הר העברים, כשבחיקם צידה לשליחות המיוחדת המתפרסת על פני כל ימות עולם - האותות והמופתים, המורא הגדול והיד החזקה, שעל ידי כל אלו הָרָאוּ לדעת כי ה' לבדו הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.

תחת החושך שהיה בראשית בריאת העולם - החל להפציע האור הגדול, שילך ויגבר עד לאותו הזמן אשר בו לילה כיום יאיר. ורוח האלוקים - שהייתה אז מרחפת על פני המים, תשוב להתגלות לפני כל יושבי תבל, ביום שיקיים ה' את דברו ומאמרו - "מִלְאָה הָאָרֶץ דָּעָה אֶת יְיָ כַּמִּים לַיָּם מְכַסִּים".

מוקדש לעילוי נשמתה של זקנתי הצדקנית מרת פנינה בת רות ע"ה, אשר הקדישה את כל חייה לתורה ועבודה וגמילות חסדים, ולעצמה לא נטלה מהעולם הזה כמלוא נימה. זכתה להשלים את תפקידה בעולמה בעיצומו של חג הסוכות, וקראו אחר מיטתה את הפסוק שהיה נר לרגליה כל ימי חייה: "סוּף דָּבָר הַפֶּלַח נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שֹׁמֵר כִּי יֵה פֶלֶא הָאֲדָם".

לשליחת הערות וכן לקבלת הגיליון ניתן לשלוח הודעה לכתובת: levleovin@gmail.com.